

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων (5. Khuddaka Nikāya -
Aṭṭhakathā)

12. Σχόλια για το χρονικό των Βουδών (12. Buddhavaṃsa-
aṭṭhakathā)

27. Σχόλια για το χρονικό του Βούδα Γκόταμα
(27. Gotamabuddhavaṃsavaṇṇanā)

PaliVerse

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων

12. Σχόλια για το χρονικό των Βουδών

27. Gotamabuddhavaṃsavaṇṇanā

Dūrenidānakathā

“Idāni yasmā amhākaṃ, buddhavaṃsassa vaṇṇanā;
Anukkamena sampattā, tasmāyaṃ tassa vaṇṇanā”.

Tattha amhākaṃ bodhisatto dīpaṅkarādīnaṃ catuvīsatiyā buddhānaṃ santike
adhikāraṃ karonto kappasatasahassādhikāni cattāri asaṅkhyeyyāni āgato.
Kassapassa pana bhagavato orabhāge ṭhapetvā imaṃ sammāsambuddhaṃ añño
buddho nāma natthi. Iti dīpaṅkarādīnaṃ catuvīsatiyā buddhānaṃ santike
laddhabyākaraṇo pana bodhisatto yenena -

“Manussattaṃ liṅgasampatti, hetu satthāradassanaṃ;
Pabbajjā guṇasampatti, adhikāro ca chandatā;
Aṭṭhadhammasamodhānā, abhinīhāro samijjhatī”ti. -

Ime aṭṭha dhamme samodhānetvā dīpaṅkarapādamūle katābhinīhārena “handā,
buddhakare dhamme, vicināmi ito cito”ti ussāhaṃ katvā “vicinanto tadādakkhim,
paṭhamaṃ dānapārami”nti dānapāramitādayo buddhakāradhammā diṭṭhā, te
pūrento yāva vessantarattabhāvā āgami, āgacchanto ca ye te katābhinīhārānaṃ
bodhisattānaṃ ānisaṃsā saṃvaṇṇitā -

“Evaṃ sabbaṅgasampannā, bodhiyā niyatā narā;
Saṃsaraṃ dīghamaddhānaṃ, kappakoṭisatehipi.

“Avīcimhi nuppajjanti, tathā lokantaresu ca;
Nijjhāmatanṇhā khuppiṇā, na honti kāḷakaṇṇikā.

“Na honti khuddakā pāṇā, uppajjantāpi duggatim;
Jāyamānā manussesu, jaccandhā na bhavanti te.

“Sotavekallatā natthi, na bhavanti mūgapakkhikā;
Itthibhāvaṃ na gacchanti, ubhatobyañjanapaṇḍakā.

“Na bhavanti pariyāpannā, bodhiyā niyatā narā;
Muttā ānantarikehi, sabbattha suddhagocarā.

“Micchādiṭṭhim na sevanti, kammakiriyadassanā;
Vasamānāpi saggesu, asaṅṇaṃ nūpapajjare.

“Suddhāvāsesu devesu, hetu nāma na vijjati;
Nekkhammaninnā sappurisā, viṣaṃyuttā bhavābhavā;
Caranti lokatthacariyāyo, pūrenti sabbapāramī”ti.

Te ānisaṃse adhigantvāva āgato. Evaṃ āgacchanto vessantarattabhāve ʘhito -

“Acetanāyaṃ pathavī, aviññāya sukhaṃ dukhaṃ;
Sāpi dānabalā mayhaṃ, sattakkhattuṃ pakampathā”ti. -

Evaṃ mahāpathavikampanādīni mahāpuññāni katvā āyupariyosāne tato cavitvā
tusitapure nibbatti.

Avidūrenidānakathā

Tusitapure vasamāneyeva pana bodhisatte buddhakolāhalaṃ nāma udapādi.
Lokasmiñhi tīṇi kolāhalāni uppajjanti. Seyyathidaṃ - kappakolāhalaṃ,
buddhakolāhalaṃ, cakkavattikolāhalanti. Tattha “vassasatasahassassa accayena
kappuṭṭhānaṃ bhavissatī”ti lokabyūhā nāma kāmāvacaradevā muttasirā vikiṇṇakesā
rudamukhā assūni hatthehi puñchamānā rattavatthanivatthā ativiya
virūpavesadhārino hutvā manussapathe vicarantā evaṃ ārocenti - “mārisā, mārisā,
ito vassasatasahassassa accayena kappuṭṭhānaṃ bhavissati, ayaṃ loko vinassissati,
mahāsamuddopi ussussissati, ayañca mahāpathavī sineru ca pabbatarājā
uḍḍayhissanti vinassissanti, yāva brahmalokā lokavināso bhavissati, mettaṃ, mārisā,
bhāvētha, karuṇaṃ muditaṃ upekkhaṃ, mārisā, bhāvētha, mātaraṃ pitaraṃ
upaṭṭhahatha, kule jeṭṭhāpacāyino hothā”ti. Idaṃ kappakolāhalaṃ nāma.

“Vassasahassassa accayena pana sabbaññubuddho loke uppajjissatī”ti lokapāladevatā
- “ito, mārisā, vassasahassassa accayena buddho loke uppajjissatī”ti ugghosentiyo
āhiṇḍanti. Idaṃ buddhakolāhalaṃ nāma.

“Vassasatassa accayena cakkavattirājā uppajjissatī”ti devatā - “ito, mārisā,
vassasatassa accayena cakkavattirājā uppajjissatī”ti ugghosentiyo āhiṇḍanti. Idaṃ
cakkavattikolāhalaṃ nāma.

Tesu buddhakolāhalasaddaṃ sutvā sakaladasasahassacakkavāḷadevatā ekato
sannipatitvā - “asuko nāma satto buddho bhavissatī”ti ñatvā upasaṅkamitvā
āyācanti, āyācamānā ca tassa pubbanimittesu uppannesu āyācanti. Tadā pana
sabbāpi tā ekekacakkavāḷe catumahārāja-sakka-suyāma-santusita-sunimmita-
vasavatti-mahābrahmehi saddhiṃ ekacakkavāḷe sannipatitvā tusitabhavane
uppannacutinimittassa bodhisattassa santikaṃ gantvā - “mārisa, tumhehi dasa
pāramiyo pūritā, pūrentehi ca na sakkabrahmasampattiādikaṃ sampattiṃ
patthentehi pūritā, lokanittaraṇatthāya pana vo sabbaññutaṃ patthentehi paripūritā
buddhattāya -

“Kālo kho te mahāvīra, uppajja mātukucchiyaṃ;
Sadevakaṃ tārayanto, bujjhassu amataṃ pada”nti. -

Yāciṃsu.

Atha mahāsatto devatāhi evaṃ āyāciyamāno devatānaṃ paṭiññaṃ adatvāva kāla-
dīpa-desā-kula-janettīāyuparicchedavasena pañca mahāvilokanāni vilokesi. Tattha
“kālo nu kho, na kālo”ti paṭhamam kālam vilokesi. Tattha vassasatasahassato
uddhaṃ vaḍḍhitaāyukālo kālo nāma na hoti. Kasmā? Tadā hi sattānaṃ
jātijarāmaraṇāni na paññāyanti, buddhānañca dhammadesanā tilakkhaṇamuttā
nāma natthi, tesam “aniccam dukkhamanattā”ti kathentānaṃ “kiṃ nāmetaṃ
kathenti”ti neva sotabbaṃ na saddhātappaṃ maññanti, tato abhisamayo na hoti,

tasmim asati aniyyānikaṃ sāsanaṃ hoti. Tasmā so akālo. Vassasatato ūnaāyukālopi kālo na hoti. Kasmā? Tadā sattā ussannakilesā honti, ussannakilesānañca dinnovādo ovādaṭṭhāne na tiṭṭhati, udaye daṇḍarāji viya khippaṃ vigacchati. Tasmā sopi akālo. Vassasatasahassato pana paṭṭhāya heṭṭhā vassasatato paṭṭhāya uddhaṃ āyukālo kālo nāma. Tadā pana vassasatakālo ahosi. Atha mahāsatto “nibbattitabbakālo”ti kālaṃ passi.

Tato dīpaṃ olokeno saparivāre cattāro mahādīpe oloketvā - “tīsu dīpesu buddhā na nibbattanti, jambudīpeyeva nibbattanti”ti dīpaṃ passi.

Tato “jambudīpo nāma mahā, dasayojanasahassaparimāṇo. Katarasmim nu kho padese buddhā nibbattanti”ti okāsaṃ olokeno majjhimadesaṃ passi. “Kapilavatthu nāma nagaraṃ, tattha mayā nibbattitabba”nti niṭṭhamagamāsī.

Tato kulaṃ vilokento - “buddhā nāma vessakule vā suddakule vā na nibbattanti. Lokasammate pana khattiyakule vā brāhmaṇakule vā nibbattanti, etarahi khattiyakulaṃ lokasammataṃ, tattha nibbattissāmi suddhodano nāma rājā pitā me bhavissati”ti kulaṃ passi.

Tato mātaraṃ vilokento - “buddhamātā nāma lolā surādhuttā na hoti, kappasatasahassaṃ pana pūritapāramī jātito paṭṭhāya akhaṇḍapañcasīlayeva hoti. Ayañca mahāmāyā nāma devī edisī, ayaṃ me mātā bhavissati, kittakaṃ panassā āyūti, dasannaṃ māsānaṃ upari satta divasāni”ti passi.

Iti imaṃ pañcavidhaṃ mahāvilokanaṃ viloketvā - “kālo me, mārīsā, buddhabhāvāyā”ti devānaṃ paṭiññaṃ datvā - “gacchatha tumhe”ti tā devatā uyyojetvā tusitadevatāhi parivuto tusitapure nandanavanaṃ pāvisi. Sabbadevalokesu hi nandanavanaṃ atthiyeva. Tatra naṃ devatā - “ito cuto sugatiṃ gacchā”ti pubbe katakusalakammokāsaṃ sārāyamānā vicaranti. So evaṃ tāhi devatāhi kusalaṃ sārāyamānāhi parivuto tatra vicarantova cavitvā mahāmāyāya deviyā kucchismiṃ uttarāsālhanakkhattena paṭisandhiṃ gaṇhi. Mahāpurisassa pana mātu kucchismiṃ paṭisandhiggaṇhanakkhaṇe ekappahāreneva sakaladasasahassilokadhātu saṅkampi. Dvattiṃsa pubbanimittāni pāturahesuṃ.

Evaṃ gahitapaṭisandhikassa bodhisattassa ceva bodhisattamātuyā ca upaddavanivāraṇatthaṃ khaggahatthā cattāro devaputtā ārakkaṃ gaṇhiṃsu. Bodhisattassa mātu purisesu rāgacittaṃ nuppajji, lābhaggaṃyasaṃgappattā ca sā ahosi sukhinī akilantakāyā. Bodhisattañca attano kucchigataṃ vippasanne maṇiratane āvutapaṇḍusuttaṃ viya passati. Yasmā bodhisattena vasitakucchi nāma cetiyagabbhasadisā hoti, na sakkā aññaena sattena āvasituṃ vā paribhuñjituṃ vā, tasmā bodhisattamātā sattāhajāte bodhisatte kālaṃ katvā tusitapure nibbatti. Yathā pana añña itthiyo dasa māse appatvāpi atikkamitvāpi nisinnāpi nipannāpi vijāyanti, na evaṃ bodhisattamātā. Bodhisattamātā pana bodhisattaṃ dasa māse kucchinā pariharitvā ṭhitāva vijāyati. Ayaṃ bodhisattamātu dhammatā.

Mahāmāyāpi devī dasa māse kucchinā bodhisattaṃ pariharitvā paripuṇṇagabbhā ñātigharaṃ gantukāmā suddhodanamahārājassa ārocesi - “icchāmaṃ, mahārāja, devadahanagaraṃ gantu”nti. Rājā “sādhū”ti sampañcchitvā kapilavatthuto yāva devadahanagarā añjaṃ samaṃ karetvā kadalipuṇṇaghaṭakamukadhajapaṭākādīhi alaṅkārapetvā navakanakasivikāya nisīdāpetvā mahatīyā vibhūtiyā mahatā parivārena pesesi. Dvinnaṃ pana nagaraṃ antare ubhayanagaravāsīnaṃ

paribhogārahaṃ lumbinīvanaṃ nāma maṅgalasālavanaṃ atthi, taṃ tasmim̐ samaye
mūlato yāva aggasākhā sabbam̐ ekaphāliphullaṃ ahosi. Sākhantarehi ceva
pupphantarehi ca paramaratikaramadhuramanoramavirutāhi madamuditāhi
anubhuttapañcarāhi parabhatamadhukaravadhūhi
upagīyamānasuranandanandanavanasadisasobhaṃ vanaṃ disvā deviyā
sālavanakīḷamanubhavitum̐ cittamuppajji.

“Vibhūsitā bālajanāticālīnī, vibhūsitāṅgī vaniteva mālinī;
Sadā janānaṃ nayanālimālinī, vilumpinīvātiviroci lumbinī”.

Amaccā rañño ārocetvā devim̐ gahetvā taṃ lumbinīvanaṃ pavisiṃsu. Sā
maṅgalasālamūlaṃ gantvā tassa ujusamavaṭṭakkhandhassa
pupphaphalapallavasamalaṅkatassa yaṃ sākhaṃ gaṇhitukāmā ahosi, sā sālāsākhā
abalā janahadayalolā sayameva vilambamānā hutvā tassā karatalasmiṃ
samupagatā. Atha sā taṃ sālāsākhaṃ tambatuṅganakhujjalena
kamaladalavattivaṭṭaṅgulinā navakanakakaṭavalayasobhinā dakkhiṇena
paramaratikarena karena aggahesi. Sā taṃ sālāsākhaṃ gahetvā t̐hitā
asitajaladharavivaragatā bālacandalekhā viya ca aciraṭṭhitikā accipabhā viya ca
nandanavanajātā devī viya ca devī virocittha. Tāvadeva cassā kammajavātā calīṃsu.
Athassā sāṇipākāraṃ parikkhipitvā mahājano paṭikkami. Sā sālāsākhaṃ gahetvā
tiṭṭhamānāya eva tassā gabbhavuṭṭhānaṃ ahosi.

Taṅkhaṇaṃyeva cattāro visuddhacittā mahābrahmāno suvaṇṇajālaṃ ādāya āgantvā
tena suvaṇṇajālena bodhisattaṃ sampaṭicchitvā mātu purato t̐hapetvā - “attamaṇā,
devi, hohi, mahesakkho te putto uppanno”ti āhaṃsu. Yathā pana aññe sattā
mātukucchito nikkhamantā paṭikkūlena asucinā makkhitā nikkhamanti, na evaṃ
bodhisatto. Bodhisatto pana dve hatthe dve pāde pasāretvā t̐hitakova
mātukucchisambhavana kenaci asucinā amakkhitova suddho visado kāsikavatthe
nikkhattamaṇiratanam̐ viya virocamaṇo mātukucchito nikkhami. Evaṃ santēpi
bodhisattassa ca bodhisattamātuyā ca sakkāratthaṃ ākāsato dve udakadhārā
nikkhamitvā bodhisattassa ca mātuyā ca sarīre utum̐ gāhāpesum̐.

Atha naṃ suvaṇṇajālena paṭiggahetvā t̐hitānaṃ brahmānaṃ hatthato cattāro
mahārājāno maṅgalasammatāya sukhasamphassāya ajinappaveṇiyā gaṇhiṃsu,
tesaṃ hatthato manussā dukūlacumbaṭakena gaṇhiṃsu, manussānaṃ hatthato
muccitvā pathaviyaṃ patiṭṭhāya puratthimaṃ disaṃ olokesi, anekāni
cakkavāḷasahassāni ekaṅgaṇāni ahesum̐. Tattha devamanussā
gandhapupphamālādīhi pūjayamānā - “mahāpurisa, tumhehi sadiso ettha natthi, kuto
uttaritaro”ti āhaṃsu. Evaṃ dasa disā anuviloketvā attanā sadisaṃ adisvā
uttaradisābhimukho sattapadavītiḥarena agamāsi. Gacchanto ca pathaviyā eva gato,
nākāsena. Acelakova gato, na sacelako. Daharova gato, na soḷasavassuddesiko.
Mahājanassa pana ākāsena gacchanto viya alaṅkatapaṭiyatto viya ca
soḷasavassuddesiko viya ca ahosi. Tato sattame pade t̐hatvā “aggohamasmi
lokassā”tiādikaṃ āsabhiṃ vācam̐ nicchārento sīhanādaṃ nadi.

Bodhisatto hi tīsu attabhāvesu mātukucchito nikkhantamattova vācam̐ nicchāresi
mahosadhattachāve, vessantarattachāve, imasmiṃ attabhāveti. Mahosadhattachāve
kirassa mātukucchito nikkhantamattasseva sakko devarājā āgantvā candanasāraṃ

hatthe t̥hapetvā gato, taṃ muṭṭhiyaṃ katvāva nikkhanto. Atha naṃ mātā - “tāta, tvaṃ kiṃ gahetvā āgatosi”ti pucchi. “Osadhaṃ, amma”ti. Iti osadhaṃ gahetvā āgatattā “osadhakumāro”tvevassa nāmamakaṃsu.

Vessantarattabhāve pana mātukucchito nikkhantamattova dakkhiṇahatthaṃ pasāretvā - “atthi nu kho, amma, kiñci gehasmiṃ dhaṇaṃ, dāṇaṃ dassāmi”ti vadanto nikkhami. Athassa mātā - “sadhane kule nibbattosi, tātā”ti puttassa hatthaṃ attano hatthatale katvā sahaṣsatthavikaṃ t̥hapesi.

Imasmiṃ pana attabhāve imaṃ sīhanādaṃ nadīti evaṃ bodhisatto tīsu attabhāvesu mātukucchito nikkhantamattova vācaṃ nicchāresi. Jātakkaṇṇepissa dvattiṃsa pubbanimittāni pāturaheṣuṃ. Yasmiṃ pana samaye amhākaṃ bodhisatto lumbinīvane jāto tasmīṃyeva samaye rāhulamātā devī ānando channo kāḷudāyī amacco kaṇḍako assarājā mahābodhirukkho catasso nidhikumbhiyo ca jātā, tattha eko gāvutappamāṇo eko aḍḍhayojanappamāṇo eko tigāvutappamāṇo eko yojanappamāṇo ahosi. Ime satta sahaḍḍatā nāma honti.

Ubhayanagaravāsino mahāpurisaṃ gahetvā kapilavatthupurameva agamaṃsu. Taṃdivasameva - “kapilavatthunagare suddhodanamahārājassa putto bodhimūle nisīditvā buddho bhavissati”ti tāvatimsabhavane haṭṭhatuṭṭhā devasaṅghā celukkhepādīni pavattentā kīḷiṃsu. Tasmīṃ samaye suddhodanamahārājassa kulūpako aṭṭhasamāpattilābhī kāḷadevalo nāma tāpaso bhattakiccaṃ katvā divāvihāratthāya tāvatimsabhavanaṃ gantvā tattha divāvihāraṃ nisinno tā devatā tuṭṭhamānasā kīḷantiyo disvā “kiṃkāraṇā tuṭṭhamānasā pamuditahadayā kīḷatha, mayhaṃ taṃ kāraṇaṃ kathethā”ti pucchi. Tato devatā āhaṃsu - “mārīsa, suddhodanarañño putto jāto, so bodhimaṇḍe nisīditvā buddho hutvā dhammacakkaṃ pavattessati, tassa ‘anantarūpaṃ buddhalīlaṃ passituṃ labhissāmā’ti iminā kāraṇena tuṭṭhamhā”ti.

Atha tāpaso tāsāṃ devatānaṃ vacanaṃ sutvā paramadassanīyaranāvalokato devalokato oruḃha narapatinivesanaṃ pavisitvā paññatte āsane nisīdi. Tato katapaṭisanthāraṃ rājānaṃ - “putto kira te, mahārāja, jāto, taṃ passissāmā”ti āha. Rājā alaṅkatapaṭiyattaṃ tanayaṃ āharāpetvā devalatāpasāṃ vandāpetuṃ abhihari. Mahāpurisassa pādā parivattitvā vijjulatā viya asitajaladharakūṭesu tāpasassa jaṭāsu patiṭṭhahiṃsu. Bodhisattena hi tenattabhāvena vanditabbo nāma añño natthi. Tato tāpaso uṭṭhāyāsanaṃ bodhisattassa añjaliṃ paggaḃhesi. Rājā taṃ acchariyaṃ disvā attano puttaṃ vandī. Tāpaso bodhisattassa lakkhaṇasampattiṃ disvā - “bhavissati nu kho buddho, udāhu na bhavissati”ti āvajjetvā upadhārento - “nissamsayaṃ buddho bhavissati”ti anāgataṃsaññānaṃ nātvā - “acchariyapuriso aya”nti sitaṃ akāsi.

Tato “ahaṃ imaṃ buddhabhūtaṃ daṭṭhuṃ labhissāmi nu kho, no”ti upadhārento - “na labhissāmi, antarāyeva kālaṃ katvā buddhasatenapi buddhasahassenapi gantvā bodhetuṃ asakkuṇeyye arūpabhava nibbattissāmi”ti disvā - “evarūpaṃ nāma acchariyapurisaṃ buddhabhūtaṃ daṭṭhuṃ na labhissāmi, mahatī vata me jāni bhavissati”ti parodi. Manussā pana disvā - “amhākaṃ ayyo idāneva hasitvā puna roditumārabhi, kiṃ nu kho, bhante, amhākaṃ ayyaputtassa koci antarāyo bhavissati”ti pucchīṃsu. Tāpaso āha - “natthetassa antarāyo, nissamsayena buddho bhavissati”ti. “Atha kasmā tumhe paroditthā”ti? “Evarūpaṃ acchariyapurisaṃ buddhabhūtaṃ daṭṭhuṃ na labhissāmi, mahatī vata me jāni bhavissatīti attānaṃ anusocanto rodāmi”ti āha.

Tato bodhisattam pañcame divase sīsam nhāpetvā - “nāmaṃ gaṇhissāmā”ti rājabhavanaṃ catujjātikagandhena upalimpitvā lājapañcamāni kusumāni vikiritvā asambhinnapāyāsaṃ pacāpetvā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāraṅgate aṭṭhasate brāhmaṇe nimantetvā rājabhavane nisīdāpetvā madhupāyāsaṃ bhojetvā sakkāraṃ katvā - “kiṃ nu kho bhavissatī”ti lakkhaṇāni pariggāhāpesuṃ. Tesu rāmādayo aṭṭha brāhmaṇapaṇḍitā lakkhaṇapariggāhakā ahesuṃ. Tesu satta janā dve aṅguliyo ukkhipitvā dvedhā byākariṃsu - “imehi lakkhaṇehi samannāgato agāraṃ ajjhāvasanto rājā hoti cakkavattī, pabbajamāno buddho”ti. Tesam pana sabbadaharo gottena koṇḍañño nāma brāhmaṇo bodhisattassa lakkhaṇavarasampattiṃ disvā - “etassa agāramajjhe ṭhānakāraṇaṃ natthi, ekanteneva vivaṭacchado buddho bhavissatī”ti ekameva aṅguliṃ ukkhipitvā ekaṃsabyākaraṇaṃ byākāsi. Athassa nāmaṃ gaṇhantā sabbalokatthasiddhikarattā siddhatthoti nāmamakaṃsu.

Atha te brāhmaṇā attano gharāni gantvā putte āmantetvā evamāhaṃsu - “amhe mahallakā, suddhodanamahārājassa puttaṃ sabbaññutaṃ pattaṃ sambhāveyyāma vā no vā, tumhe pana tasmīṃ pabbajitvā sabbaññutaṃ patte tassa sāsane pabbajathā”ti. Tato sattapi janā yāvatāyukaṃ ṭhatvā yathākammaṃ gatā. Koṇḍaññaṃ māṇavo arogo ahosi. Tadā pana rājā tesam vacanaṃ sutvā - “kiṃ disvā mama putto pabbajissatī”ti te pucchi. “Cattāri pubbanimittāni, devā”ti. “Katarañca katarañcā”ti? “Jiṇṇaṃ byādhitaṃ mataṃ pabbajita”nti. Rājā “ito paṭṭhāya evarūpānaṃ mama puttassa santikaṃ āgamituṃ mā adatthā”ti vatvā kumārassa cakkhupathe jiṇṇapurisādīnaṃ āgamananivāraṇatthaṃ catūsu disāsu gāvutagāvutaṭṭhāne ārakkhaṃ ṭhapesi. Taṃdivasaṃ maṅgalaṭṭhāne sannipatitesu asītiyā ṇātikulasahassesu ekameko ekamekaṃ puttaṃ paṭijāni - “ayaṃ buddho vā hotu rājā vā, mayaṃ ekamekaṃ puttaṃ dassāma, sace buddho bhavissati, khattiyasamaṇeheva parivuto vicarissati. Sace rājā cakkavattī bhavissati, khattiyakumāreheva parivuto vicarissatī”ti. Atha rājā mahāpurisassa paramarūpasampannā vigatasabbadosā catusaṭṭhi dhātiyo adāsi. Bodhisatto anantena parivārena mahatā sirisamudayena vaḍḍhi.

Athekadivasaṃ rañño vappamaṅgalaṃ nāma ahosi. Taṃdivasaṃ rājā mahatīyā vibhūtiyā mahatā parivārena nagarato nikkhamanto puttampi gahetvāva agamāsi. Kasikammaṭṭhāne eko jamburukkho paramaramaṇīyo ghanasandacchāyo ahosi. Tassa heṭṭhā kumārassa sayanaṃ paññāpetvā upari varakanakatārākhacitaṃ rattacelavitānaṃ bandhitvā sāṇipākārena parikkhipāpetvā ārakkhaṃ ṭhapetvā rājā sabbālaṅkāraṃ alaṅkaritvā amaccagaṇaparivuto naṅgalakaraṇaṭṭhānamagamāsi. Tattha rājā paramamaṅgalaṃ suvaṇṇanaṅgalaṃ gaṇhāti, amaccādayo rajatanaṅgalādīni gaṇhanti. Taṃdivasaṃ naṅgalasahassaṃ yojīyati. Bodhisattam parivāretvā nisinnā dhātiyo - “rañño sampattiṃ passissāmā”ti antosāṇito bahi nikkhantā.

Atha bodhisatto ito cito ca olokento kiñci adisvā sahasā uṭṭhāya pallaṅkaṃ ābhujitvā ānāpāne pariggahetvā paṭhamajjhānaṃ nibbattesī. Dhātiyo khajjabhojjantare vicarantiyo thokaṃ cirāyiṃsu. Sesarukkhānaṃ chāyā nivattā, tassa pana jamburukkhassa chāyā parimaṇḍalā hutvā tattheva aṭṭhāsi. Dhātito panassa “ayyaputto ekakovā”ti vegena sāṇipākāraṃ ukkhipitvā pariyesantiyo sirisayane pallaṅkena nisinnaṃ tañca pāṭihāriyaṃ disvā gantvā taṃ pavattiṃ rañño ārocesuṃ. Rājā vegena āgantvā taṃ pāṭihāriyaṃ disvā - “ayaṃ vo, tāta, dutiyavandanā”ti puttaṃ vandi.

Atha mahāpuriso anukkamena soḷasavassuddesiko ahosi. Rājā bodhisattassa tiṇṇaṃ utūnaṃ anucchavike ramma-suramma-subhanāmake tayo pāsāde kāresi. Ekaṃ navabhūmikaṃ ekaṃ sattabhūmikaṃ ekaṃ pañcabhūmikaṃ. Tayopi pāsādā ubbedhena samappamāṇā ahesuṃ. Bhūmikāsu pana nānattaṃ ahosi.

Atha rājā cintesi - “putto me vayappatto chattamassa ussāpetvā rajasirim passissāmi”ti. So sākiyānaṃ paṇṇāni paṇiṇi “putto me vayappatto, rajje naṃ patiṭṭhāpessāmi, sabbe attano gehesu vayappattā dārikā imaṃ gehaṃ pesentū”ti. Te rañño sāsanaṃ sutvā - “kumāro kevalaṃ rūpasampanno, na kiñci sippaṃ jānāti, dārabharaṇaṃ kātuṃ na sakkhissati, na mayaṃ dhītaro dassāmā”ti āhaṃsu. Rājā taṃ pavattiṃ sutvā puttassa santikaṃ gantvā tamatthaṃ ārocesi. Bodhisatto - “kiṃ sippaṃ dassetuṃ vaṭṭatī”ti āha. “Sahassatthāmaṃ dhanuṃ āropetuṃ vaṭṭati, tātā”ti. “Tena hi āharāpethā”ti āha. Rājā āharāpetvā adāsi. Taṃ dhanuṃ purisasahassaṃ āropeti, purisasahassaṃ oropeti. Mahāpuriso taṃ sarāsanaṃ āharāpetvā pallaṅkena nisinnova jiyaṃ pādaṅguṭṭhake veṭṭhāpetvā kaḍḍhanto pādaṅguṭṭhakeneva dhanuṃ āropetvā vāmena hatthena daṇḍe gahetvā dakkhiṇena hatthena kaḍḍhitvā jiyaṃ ropesi. Sakalanagaraṃ uppattanākārappattaṃ ahosi. “Kiṃ eso saddo”ti ca vutte “devo gajjati”ti āhaṃsu. Athaññe “tumhe na jānātha, na devo gajjati, aṅgīrasassa kumārassa sahassatthāmaṃ dhanuṃ āropetvā jiyaṃ poṭhentassa jiyappahārasaddo eso”ti āhaṃsu. Sākiyā taṃ sutvā tāvatakeneva āraddhacittā tuṭṭhamānasā ahesuṃ.

Atha mahāpuriso - “kiṃ kātuṃ vaṭṭatī”ti āha. Atṭhaṅgulabahalaṃ ayopaṭṭaṃ kaṇḍena vijjhituṃ vaṭṭatīti. Taṃ vijjhitvā - “aṅṇaṃ kiṃ kātuṃ vaṭṭatī”ti āha. Caturaṅgulabahalaṃ asanaphalakaṃ vijjhituṃ vaṭṭatīti. Tampi vijjhitvā - “aṅṇaṃ kiṃ kātuṃ vaṭṭatī”ti āha. Vidatthibahalaṃ udumbaraphalakaṃ vijjhituṃ vaṭṭatīti. Tampi vijjhitvā aṅṇaṃ kiṃ kātuṃ vaṭṭatīti. Tato “vālukasakaṭānī”ti āhaṃsu. Mahāsatto vālukasakaṭampi palālasakaṭampi vinivijjhitvā uduke ekūsabhapamāṇaṃ kaṇḍaṃ pesesi thale atṭhausabhappamāṇaṃ. Atha naṃ “vātiṅgaṇasaṅṇāya vālaṃ vijjhituṃ vaṭṭatī”ti āhaṃsu. “Tena hi yojanamattaṃ vātiṅgaṇaṃ bandhāpethā”ti vatvā yojanamattake vātiṅgaṇasaṅṇāya vālaṃ bandhāpetvā rattandhakāre meghapaṭalehi channāsu disāsu kaṇḍaṃ khiṇi. Taṃ gantvā yojanamattake vālaṃ phāletvā pathaviṃ pāvīsi. Na kevalaṃ ettakameva, taṃdivasaṃ mahāpuriso loke vattamānaṃ sippaṃ sabbameva dassesi.

Atha sākiyā attano dhītaro alaṅkaritvā pesayiṃsu. Cattālīsahassā nāṭakitthiyo ahesuṃ. Rāhulamātā pana devī aggamahesī ahosi. Mahāpuriso devakumāro viya surayuvatīhi parivuto narayuvatīhi parivuto nippurisehi turiyehi paricāriyamāno mahāsampattiṃ anubhavamāno utuvārena utuvārena tesu tīsu pāsādesu viharati. Athekadivasaṃ bodhisatto uyyānabhūmiṃ gantukāmo sārathiṃ āmantetvā - “rathaṃ yojeṇi uyyānabhūmiṃ passissāmi”ti āha. So “sādhū”ti paṭissuṇitvā mahārahaṃ vararucirathirakubbaravarattaṃ thirataraneminābhīṃ varakanakarajatamaṇīratanaḥcittaṃsāmukhaṃ navakanakarajatātārakakhacitanemipassaṃ samosaritavividhasurabhikusumadāmasassirikaṃ ravirathasadisadassanīyaṃ vararathaṃ samalaṅkaritvā sasikumudasadisavaṇṇe anilagaruḷajave ājāṇīye cattāro maṅgalasindhava yojetvā bodhisattassa paṭivedesi. Bodhisatto devavimānasadisam taṃ rathavaramāruya uyyānābhīmukho pāyāsi.

Atha devatā “siddhatthakumārassa abhisambujjhanakālo āsanno, pubbanimittamassa dassessāmā”ti ekaṃ devaputtaṃ jarājajjarasarīraṃ khaṇḍadantaṃ palitakesaṃ

vaṅkagattaṃ daṇḍahatthaṃ pavedhamānaṃ katvā dassesuṃ. Taṃ bodhisatto ceva sārathi ca passanti. Tato bodhisatto - “sārathi ko nāmesa puriso kesāpissa na yathā aññesa”nti mahāpadānasutte āgatanayeneva pucchitvā tassa vacanaṃ sutvā - “dhiratthu vata, bho, jāti, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissati”ti saṃviggahadayo tatova paṭinivattitvā pāsādameva abhiruhi.

Rājā “kiṃkāraṇā mama putto paṭinivattī”ti pucchi. “Jiṇṇapurisaṃ disvā, devā”ti. Tato kampamānamānaso rājā aḍḍhayaoyane ārakkhaṃ ṭhapesi. Punekadivasam bodhisatto uyyānaṃ gacchanto tāhi eva devatāhi nimmitaṃ byādhitañca purisaṃ disvā purimanayeneva pucchitvā saṃviggahadayo nivattitvā pāsādameva abhiruhi. Rājā pucchitvā nāṭakāni vissajjesi. “Pabbajjāya mānaṃ assa bhinnaṃ karissa”nti ārakkhaṃ vaḍḍhetvā samantato tigāvutappamāṇe padese ārakkhaṃ ṭhapesi.

Punapi bodhisatto ekadivasam uyyānaṃ gacchanto tatheva devatāhi nimmitaṃ kālaṅkataṃ disvā purimanayeneva pucchitvā saṃviggahadayo nivattitvā pāsādamabhiruhi. Rājā nivattanakāraṇaṃ pucchitvā puna ārakkhaṃ vaḍḍhetvā yojanappamāṇe padese ārakkhaṃ ṭhapesi.

Punapi bodhisatto ekadivasam uyyānaṃ gacchanto tatheva devatāhi nimmitaṃ sunivatthaṃ supārutaṃ pabbajitaṃ disvā - “ko nāmeso, samma, sārathī”ti sārathiṃ pucchi. Sārathi kiñcāpi buddhuppādassa abhāvā pabbajitaṃ vā pabbajitagūṇe vā na jānāti, devatānubhāvena pana “pabbajito nāmāyaṃ devā”ti vatvā pabbajjāya guṇaṃ tassa vaṇṇesi.

Tato bodhisatto pabbajjāya ruciṃ uppādetvā taṃdivasaṃ uyyānaṃ agamāsi. Dīghāyukā bodhisattā vassasate vassasate atikkante jiṇṇādīsu ekekaṃ addasaṃsu. Amhākaṃ pana bodhisatto appāyukakāle uppannattā catunnaṃ catunnaṃ māsānaṃ accayena uyyānaṃ gacchanto anukkamena ekekaṃ addasa. Dīghabhāṇakā panāhu - “cattāri nimittāni ekadivaseneva disvā agamāsi”ti. Tattha divasabhāgaṃ kīḷitvā uyyānarasamanubhavitvā maṅgalapokkharāṇiyaṃ nhatvā atthaṅgate sūriye maṅgalasilātale nisīdi attānaṃ alaṅkārapetukāmo. Athassa cittācāramaññāya sakkena devānamindena āṇatto vissakammo nāma devaputto āgantvā tas seva kappakasadiṣo hutvā dibbehi alaṅkārehi alaṅkari. Athassa sabbālaṅkārasamalaṅkatassa sabbatālāvacaṃsakāni sakāni paṭibhānāni dassayantesu brāhmaṇesu ca “jaya nandā”tiādivacanēhi sutamaṅgalikādīsu nānappakārehi maṅgalavacanatthutighosehi sambhāventesu sabbālaṅkārasamalaṅkataṃ rathavaraṃ abhiruhi. Tasmīṃ samaye - “rāhulamātā puttaṃ vijātā”ti sutvā suddhodanamahārājā - “puttassa me tuṭṭhiṃ nivedethā”ti sāsanaṃ paṇiṇi. Bodhisatto taṃ sutvā - “rāhu jāto, bandhanaṃ jāta”nti āha. Rājā - “kiṃ me putto avacā”ti pucchitvā taṃ vacanaṃ sutvā “ito paṭṭhāya me nattā ‘rāhulakumāro’tveva nāmaṃ hotū”ti āha.

Bodhisattopi taṃ rathavaramāruyha mahatā parivārena atimanoramena sirisobhaggena nagaraṃ pāvisi. Tasmīṃ samaye rūpasiriyā guṇasampattiyaṃ ca akisā kisāgotamī nāma khattiyakaññā uparipāsādavaratalagatā nagaraṃ pavisantassa bodhisattassa rūpasirīṃ disvā sañjātapītisomanassā hutvā -

“Nibbutā nūna sā mātā, nibbuto nūna so pitā;
Nibbutā nūna sā nārī, yassāyaṃ īdiso patī”ti. -

Imaṃ udānaṃ udānesi.

Bodhisatto taṃ sutvā cintesi - “ayaṃ me sūssavaṇaṃ vacanaṃ sāvesi, ahañhi nibbānaṃ gavesanto vicarāmi, ajjeva mayā gharāvāsaṃ chaḍḍetvā nikkhamma pabbajitvā nibbānaṃ gavesituṃ vaṭṭatī”ti. “Ayaṃ imissā ācariyabhāgo hotū”ti muttāhāraṃ kaṇṭhato omuñcitvā kisāgotamiyā sataṣaḥṣaḥṣaḥṣaḥṣaḥṣaḥ paramaratikaraṃ muttāhāraṃ pesesi. Sā “siddhatthakumāro mayi paṭibaddhahadayo hutvā paṇṇākāraṃ pesesi”ti somanassajāta ahoṣi.

Bodhisattopi mahatā sirisamudayena paramaramaṇīyaṃ pāsādaṃ abhiruhitvā sirisayane nipajji. Tāvadeva naṃ paripuṇṇarajanikarasadisaruciravaravadanā bimbaphalasadisadasanavasanaṃ sitavimalasamasamhitāviraḷavaradasanaṃ asitanayanakesapāsā sujātañjanātinīlakuṭilabhamukā sujātahaṃsasamasamhitapayodharā ratikaranavakanakarataviracitavaramaṇimekhalā parigatavipulaghanajaghanataṭṭhā karikarasannibhoruyugalā naccagītavāditesu kusalā surayuvatisadisarūpasobhā varayuvatiyo madhuraravāni turiyāni gahetvā mahāpurisaṃ samparivāretvā ramāpayantiyo naccagītavāditāni payojayiṃsu. Bodhisatto pana kilesesu virattacittatāya naccagītādīsu anabhirato muhuttaṃ niddaṃ okkami.

Tā taṃ disvā “yassatthāya naccādīni mayaṃ payojema, so niddaṃ upagato, idāni kimatthaṃ kilamāmā”ti gahitāni turiyāni ajjhottharivā nipajjiṃsu, gandhatelappadīpā ca jhāyanti. Bodhisatto pabujjhivā sayanapiṭṭhe pallaṅkena nisinna addasa tā itthiyo turiyabhaṇḍāni avattharivā niddāyantiyo paggharitalālā kilinnakapolagattā, ekaccā dante khādantiyo, ekaccā kākacchantiyo, ekaccā vipḍalapatiyo, ekaccā vivaṭṭamukhā, ekaccā apagatavasanasanaṃ, pākāṭabībhaḥṣasambādhaṭṭhānā, ekaccā vimuttākulasiroruhā susānarūparūpaṃ dhārayamānā sayiṃsu. Mahāsatto tāsaṃ taṃ vipḍakāraṃ disvā bhiyyosomattāya kāmesu virattacitto ahoṣi. Tassa pana alaṅkatapaṭiyattaṃ dasasatanayanabhavanasadisāṃ rucirasobhampi pāsādavaratalaṃ apaviddhamatasarīraṇapabharitaṃ āmakasusānamiva paramapaṭikkūlaṃ upaṭṭhāsi. Tayopi bhavā ādittabhavanasadisā hutvā upaṭṭhahiṃsu. “Upaddutaṃ vata, bho, upassaṭṭhaṃ vata bho”ti ca vācaṃ pavattesi. Ativiya pabbajjāya cittaṃ nami.

So “ajjeva mayā mahābhiniikkhamanaṃ nikkhamituṃ vaṭṭatī”ti sirisayanato uttāya dvārasamīpaṃ gantvā - “ko etthā”ti āha. Ummāre sīsaṃ katvā nipanno channo āha - “ahaṃ, ayyaputta, channo”ti. Atha mahāpuriso - “ahaṃ ajja mahābhiniikkhamanaṃ nikkhamitukāmo, na kañci paṭiveditvā sīghamekaṃ atijayaṃ sindhavaṃ kappehī”ti. So “sādhu, devā”ti assabhaṇḍakaṃ gahetvā assasālaṃ gantvā gandhatelappadīpesu jalantesu sumanapaṭṭavītānassa heṭṭhā paramaramaṇīye bhūmibhāge ṭhitaṃ arimanthakaṃ kaṇḍakaṃ turaṅgavaraṃ disvā - “ajja mayā ayyaputtassa nikkhamanaṭṭhāya imameva maṅgalaḥayaṃ kappetuṃ vaṭṭatī”ti kaṇḍakaṃ kappesi. So kappiyamānova aññāsi - “ayaṃ kappanā atigāḷhā, aññesu divasesu uyyānakīlaṃ gamanakāle kappanā viya na hoti. Nissaṃsayayaṃ ajjeva ayyaputto mahābhiniikkhamanaṃ nikkhamissatī”ti. Tato tuṭṭhamānaso mahāhasitaṃ hasi. So nādo taṃ sakalakapilavattupuraṃ unnādaṃ kareyya, devatā pana sannirumbhitvā na kassaci sotuṃ adaṃsu.

Bodhisatto “puttaṃ tāva passissāmī”ti cintetvā ṭhitaṭṭhānato uttāya rāhulamātuyā vasanaṭṭhānaṃ gantvā gabbhadvāraṃ vivari. Tasmim̐ khaṇe antogabbhe gandhatelappadīpo jhāyati. Rāhulamātā sumanamallikādīnaṃ ambaṇamattena attippakiṇṇe varasayane puttassa matthake hatthaṃ ṭhapetvā niddāyati. Bodhisatto

ummāre pādaṃ ṭhapetvā ṭhitakova oloketvā - “sacāhaṃ deviyā hatthaṃ apanetvā mama puttaṃ gaṇhissāmi, devī pabujjhissati, evaṃ me abhinikkhamanassa antarāyo bhavissati. Buddhō hutvāva āgantvā puttaṃ passissāmī”ti cintetvā pāsādata lato otarivā assassa samīpaṃ gantvā evamāha - “tāta kaṇḍaka, tvaṃ ajja ekarattiṃ maṃ tāraya, ahaṃ taṃ nissāya buddhō hutvā sadevakaṃ lokaṃ tāressāmī”ti. Tato ullaṅghitvā kaṇḍakassa piṭṭhiṃ abhiruhi. Kaṇḍako gīvato paṭṭhāya āyāmato aṭṭhārasahattho hoti tadanurūpena ubbedhena samannāgato rūpagga javabalasampanno sabbaseto dhotasaṅkhasadisadassanīyavaṇṇo. Tato bodhisatto varaturaṅgapiṭṭhigato channaṃ assassa vāladhiṃ gāhāpetvā aḍḍharattasamaye nagarassa mahādvāraṃ sampatto.

Tadā pana rājā pubbeva bodhisattassa gamanapaṭisedhanatthāya dvīsu dvārakavāṇesu ekekaṃ purisasahassena vivaritaṃ kāretvā tattha bahupurise ārakkaṃ ṭhapesi. Bodhisatto kira purisagaṇanāya koṭisatasahassassa balaṃ dhāresi, hatthigaṇanāya koṭisahasassassa. Tasmā so cintesi - “yadi dvāraṃ na vivarīyati, ajja kaṇḍakassa piṭṭhe nisinno channaṃ vāladhiṃ gāhāpetvā tena saddhiṃyeva kaṇḍakaṃ ūrūhi nippīletvā aṭṭhārasahatthaṃ pākāraṃ uppatitvā atikkameyya”nti. Channo cintesi - “sace dvāraṃ na ugghāpayati, ahaṃ ayyaputtaṃ khandhe katvā kaṇḍakaṃ dakkhiṇahatthena parikkhipanto upakacchake katvā uppatitvā pākāraṃ atikkamissāmī”ti. Kaṇḍako cintesi - “ahaṃ dvāre avivariyamāne yathānisinna eva ayyaputtaṃ gahitavāladhinā channaṃ saddhiṃ uppatitvā pākāraṃ purato patiṭṭhahissāmī”ti. Evameva tayo purisā cintayīṃsu. Dvāre adhiyatthā devatā mahādvāraṃ vivarīṃsu.

Tasmiṃ khaṇe māro pāpimā “mahāsattaṃ nivattessāmī”ti āgantvā gaganatale ṭhatvā āha -

“Mā nikkhama mahāvīra, ito te sattame dine;
Dibbaṃ tu cakkaratanaṃ, addhā pātu bhavissati. -

Dvisahasaparittadīpaparivārānaṃ catunnaṃ mahādīpānaṃ rajjaṃ kāressasi, nivatta, mārisā”ti. Mahāpuriso āha “kosi tva”nti. Ahaṃ vasavattīti.

“Jānāma haṃ mahārāja, mayhaṃ cakkassa sambhavaṃ;
Anatthiko haṃ rajjena, gaccha tvaṃ māra mā idha.

“Sakalaṃ dasasahasampi, lokadhātuma haṃ pana;
Unnādetvā bhavissāmi, buddhō loke vināyako”ti. -

Āha. So tatthevantaradhāyi.

Mahāsatto ekūnattiṃsavassakāle hatthagataṃ cakkavattirajjaṃ kheḷapiṇḍaṃ viya anapekkho chaḍḍetvā cakkavattisirinivāsabhūtā rājabhavanā nikkhamitvā āsāḷhipuṇṇamāya uttarāsāḷhanakkhatte vattamāne nagarato nikkhamitvā nagaraṃ apaloketukāmo ahosi. Vitakkasamanantameva cassa kulālacakkaṃ viya so bhūmippadeso parivatti. Yathāṭhitova mahāsatto kapilavatthupuraṃ disvā tassim bhūmippadesa kaṇḍakanivattanaṃ nāma cetiyatṭhānaṃ dassetvā gantabbamagābhimukhaṃyeva kaṇḍakaṃ katvā pāyāsi mahatā sakkārena ulārena sirisamudayena. Tadā mahāsatte gacchante tassa purato devatā saṭṭhi ukkāsatasaṃsāni dhārayīṃsu, tathā pacchato saṭṭhi dakkhiṇato saṭṭhi ukkāsatasaṃsāni, tathā vāmapassato. Aparā devatā

surabhikusumamālādāmacandanacuṇṇacāmaradhajapaṭākāhi sakkarontiyō
parivāretvā agamaṃsu. Dibbāni saṅgītāni anekāni ca turiyāni vajjiṃsu.

Iminā sirisamudayena gacchanto bodhisatto ekaratteneva tīṇi rajjāni atikkamma
tiṃsayojanikaṃ maggaṃ gantvā anomānadītīraṃ sampāpuṇi. Atha bodhisatto
nadītīre ṭhatvā channaṃ pucchi - “kā nāmāyaṃ nadī”ti? “Anomā nāma, devā”ti.
“Amhākampi pabbajjā anomā bhavissatī”ti paṇhiyā assaṃ ghaṭṭento assassa saññaṃ
adāsi. Asso ullaṅghitvā aṭṭhausabhavitthārāya nadiyā pārimatīre aṭṭhāsi. Bodhisatto
assapiṭṭhito oruyha muttarāsisadise vālukāpulīne ṭhatvā channaṃ āmantesi -
“samma channa, tvaṃ mayhaṃ ābharaṇāni ceva kaṇḍakañca ādāya gaccha, ahaṃ
pabbajissāmī”ti. Channo, “ahampi, deva, pabbajissāmī”ti. Bodhisatto āha - “na
labbhā tayā pabbajituṃ, gaccheva tva”nti tikkhattuṃ nivāretvā ābharaṇāni ceva
kaṇḍakañca paṭicchāpetvā cintesi - “ime mayhaṃ kesā samaṇasārūppā na honti, te
khaggena chindissāmī”ti dakkhiṇena hatthena paramanisitamasivaraṃ gahetvā
vāmahatthena mōḷiyā saddhiṃ cūḷaṃ gahetvā chindi, kesā dvaṅgulamattā hutvā
dakkhiṇato āvaṭṭamānā sīse allīyīṃsu. Tesāṃ pana kesānaṃ yāvajīvaṃ tadeva
pamāṇaṃ ahosi, massu ca tadanurūpaṃ, puna kesamassuohāraṇakiccampaṃ
nāhosi. Bodhisatto saha mōḷiyā cūḷaṃ gahetvā - “sacāhaṃ buddho bhavissāmi, ākāse
tiṭṭhatu, no ce, bhūmiyaṃ patatū”ti ākāse khipi. Taṃ cūḷamaṇibandhanaṃ
yojanappamāṇaṃ ṭhānaṃ gantvā ākāse aṭṭhāsi.

Atha sakko devarājā dibbena cakkhunā olokento yojanikena ratanacaṅkoṭakena taṃ
paṭiggahetvā tāvatīṃsabhavane tiyojanaṃ sattaratanamayaṃ cūḷamaṇicetiyaṃ
nāma paṭiṭṭhāpesi. Yathāha -

“Chetvāna mōḷiṃ varagandhavāsitaṃ, vehāyaṃsaṃ ukkhipi aggapuggalo;
Sahassanetto sirasā paṭiggahi, suvaṇṇacaṅkoṭavarena vāsavo”ti.

Puna bodhisatto cintesi - “imāni kāsikavatthāni mahagghāni, na mayhaṃ
samaṇasārūppāni”ti. Athassa kassapabuddhakāle purāṇasahāyako
ghaṭikāramahābrahmā ekaṃ buddhantaṃ vināsabhāvāppattena mittabhāvena
cintesi - “ajja me sahāyako mahābhiniikkhamanaṃ nikkhanto,
samaṇaparikkhāramassa gahetvā gacchissāmī”ti.

“Ticīvaraṇca patto ca, vāsi sūci ca bandhanaṃ;
Parissāvanaṇca aṭṭhete, yuttayogassa bhikkhuno”ti. -

Ime aṭṭha samaṇaparikkhāre āharitvā adāsi. Mahāpuriso arahaddhaṃ nivāsetvā
uttamaṃ pabbajjāvesaṃ gahetvā sātākayugalaṃ ākāse khipi. Taṃ mahābrahmā
paṭiggahetvā brahmaloke dvādasayojanikaṃ sabbaratanamayaṃ cetiyaṃ katvā taṃ
anto pakkhipitvā ṭhapesi. Atha naṃ mahāsatto - “channa, mama vacanena
mātāpitūnaṃ ārogyaṃ vadehī”ti vatvā uyyojesi. Tato channo mahāpurisaṃ vanditvā
padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. Kaṇḍako pana channaena saddhiṃ mantayamānassa
bodhisattassa vacanaṃ suṇanto ṭhatvā - “natthi dāni mayhaṃ puna sāmīno
dassana”nti cakkhupathamassa vijahanto viyogadukkhamaḍḍhivāsetuṃ asakkonto
hadayena phalītena kālāṃ katvā suraripudurabhibhavane tāvatīṃsabhavane kaṇḍako
nāma devaputto hutvā nibbatti. Tassa uppatti vimalatthavilāsiniyā
vimānavatthutṭhakathāya gahetabbā. Channassa paṭhamaṃ ekova soka ahosi. So
kaṇḍakassa kālakiriyāya dutiyena sokena pīḷiyamāno rodanto paridevanto dukkhena
agamāsi.

Bodhisattopi pabbajitvā tasmimyeva padese anupiyam nāma ambavanam atthi, tattheva sattāham pabbajjāsukhena vītināmetvā tato pacchā sañjhāppabhānurañjitasaliladharasamvuto saradasamaye paripuñṇarajanikaro viya kāsāvavarasamvuto ekakopi anakajanaparivuto viya virocamāno tam vanavāsimagapakkhīnam nayanāmatapānamiva karonto ekacaro sīho viya narasīho mattamātaṅgavilāsagāmī samassāsento viya vasundharam pādātalehi ekadivaseneva tiṃsayojanikam maggam gantvā uttūṅgataṅgabhaṅgam asaṅgam gaṅgam nadiṃ uttaritvā ratanajutivisaravirājītavavararucirarājagaham rājagaham nāma nagaram pāvisi. Pavisitvā ca pana sapadānam piṇḍāya carī. Sakalam pana tam nagaram bodhisattassa rūpadassanena dhanapālake pavittṭhe tam nagaram viya asurinde pavittṭhe devanagaram viya saṅkhobhamagamāsi. Piṇḍāya carante mahāpurise nagaravāsino manussā mahāsattassa rūpadassanena sañjātapītisomanassā jātavimhitā bodhisattassa rūpadassanāvajjitahadayā ahesum.

Tesam manussānam aññatara aññataramevamāha - “kinnu yaṃ, bho, rāhubhayena nigūḷhakiraṇajālo puñṇacando manussalokamāgato”ti. Tamañño sitam katvā evamāha - “kiṃ kathesi, samma, kadā nāma tayā puñṇacando manussalokamāgato diṭṭhapubbo, nanu esa kusumaketukāmadevo vesantaramādāya amhākam mahārājassa nāgarānañca paramalīḷāvibhūtiṃ disvā kilītumāgato”ti. Tamañño sitam katvā evamāha - “kiṃ, bho, tvaṃ ummattosi, nanu kāmo issarakodhahutāsanaaparidaḍḍhasarīro surapatidasasatanayano eso amarapurasaññāya idhāgato”ti! Tamañño īsakam hasitvā - “kiṃ vadesi, bho, te pubbāparavirodham, kuto panassa dasasatanayanāni, kuto vajiram, kuto erāvaṇo. Addhā brahmā esa brāhmaṇajanam pamattam ñatvā vedavedaṅgādīsu niyojanatthāya āgato”ti. Te sabbepi apasādetvā añño paṇḍitajātiko evamāha - “nevāyaṃ puñṇacando, na ca kāmāmadevo, nāpi dasasatanayano, na cāpi brahmā, sabbalokaṇāyako satthā esa acchariyamanusso”ti.

Evam sallapantesu eva nāgaesu rājapurisā gantvā tam pavattiṃ rañño bimbisārassa ārocesum - “deva, devo vā gandhabbo vā udāhu nāgarājā vā yakkho vā ko nu vā amhākam nagare piṇḍāya caratī”ti. Rājā tam sutvā uparipāsādatale tṭhatvā mahāpurisam disvā acchariyabbhutacittajāto rājapurise āṇāpesi - “gacchatha, bhaṇe, tam vīmaṃsatha, sace amanusso bhavissati, nagarā nikkhamitvā antaradhāyissati, sace devatā bhavissati, ākāsena gamissati, sace nāgarājā bhavissati, pathaviyaṃ nimujjitvā gamissati, sace manusso bhavissati, yathāḷaddham bhikkham paribhuñjissatī”ti.

Mahāpurisopi santindriyo santamānaso rūpasobhāya mahājanassa nayanāni ākaḍḍhento viya yugamattam pekkhamāno missakabhattam yāpanamattam saṃharitvā pavittṭhadvāreneva nagarā nikkhamitvā paṇḍavapabbatacchāyāya puratthābhimukho nisīditvā āhāram paccavekkhitvā nibbikāro paribhuñji. Tato rājapurisā gantvā tam pavattiṃ rañño ārocesum. Tato dūtavacanam sutvā magadhādhipati rājā bālajanehi duranusāro merumandārasāro sattasāro bimbisāro bodhisattassa guṇassavaneneva sañjātadassanakutūhalo vegena nagarato nikkhamitvā paṇḍavapabbatābhimukho gantvā yānā oruyha bodhisattassa santikam gantvā tena katānuñño bandhujanasinhasītale silātale nisīditvā bodhisattassa iriyāpathe pasīditvā katapaṭṭisanthāro nāmagottādīni pucchitvā bodhisattassa sabbam issariyaṃ niyyātesi. Bodhisatto - “mayham, mahārāja, vatthukāmehi vā kilesakāmehi vā attho natthi. Ahañhi paramābhisambodhiṃ patthayanto nikkhanto”ti āha. Rājā

anekappakārena yācantopi tassa cittaṃ alabhitvā - “addhā buddho bhavissati, buddhabhūtena pana tayā paṭhamam mama vijitam āgantabba”nti vatvā nagaram paviṭṭho.

“Atha rājagaham vararājagaham, narakājavare nagaram tu gate;
Girirājavaro munirājavaro, migarājagato sugatopi gato”.

Atha bodhisatto anupubbena cārikam caramāno ālārañca kālāmam udakañca rāmaputtam upasaṅkamitvā aṭṭha samāpattiyo nibbattetvā - “nāyam maggo bodhiyā”ti tam samāpattibhāvanam analaṅkaritvā mahāpadhānam padahitukāmo uruvelam gantvā - “ramaṇīyo vatāyam bhūmibhāgo”ti tattheva vāsam upagantvā mahāpadhānam padahi. Lakkhaṇapariggāhakabrāhmaṇānam cattāro puttā koṇḍañño brāhmaṇo cāti ime pañca janā paṭhamameva pabbajitā gāmanigamarājadhānīsu bhikkhācariyam carantā tattha bodhisattam sampāpuṇṇimsu. Atha nam chabbassāni mahāpadhānam padahantam - “idāni buddho bhavissati, idāni buddho bhavissati”ti pariveṇasammajjanādikāya vattaṭṭhahamānā santikāvacarāvassa ahesum. Bodhisattopi - “koṭṭipattam dukkaram karissāmī”ti ekatilatanḍulādīhi vītināmesi. Sabbasopi āhārupacchedam akāsi. Devatāpi lomakūpehi dibbojam upahārayamānā pakkhipimsu.

Athassa tāya nirāhāratāya paramakisabhāvappattakāyassa suvaṇṇavaṇṇo kāyo kālavaṇṇo ahosi, dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇāni paṭicchannāni ahesum. Atha bodhisatto dukkarakārikāya antam gantvā - “nāyam maggo bodhiyā”ti oḷārikam āhāram āhāretum gāmanigamesu piṇḍāya caritvā āhāram āhari. Athassa dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇāni pākātikāni ahesum, kāyo suvaṇṇavaṇṇo ahosi. Atha pañcavaggiyā bhikkhū tam disvā - “ayam chabbassāni dukkarakārikam karontopi sabbaññutam paṭivijjhitum nāsakkhi, idāni gāmanigamarājadhānīsu piṇḍāya caritvā oḷārikam āhāram āhariyamāno kiṃ sakkhissati, bāhulliko esa padhānavibbhanto, kiṃ no iminā”ti mahāpurisam pahāya bārāṇasiyam isipatanam agamamsu.

Atha mahāpuriso visākhapuṇṇamāya uruvelāyam senānigame senākuṭumbikassa gehe nibbattā sujātā nāma dārikā ahosi. Tāya sampasādanajātāya dinnam pakkhattadibbojam madhupāyāsam paribhuñjitvā suvaṇṇapātiṃ gahetvā nerañjarāya paṭisotam khipitvā kālānāgarājam supantam bodhesi. Atha bodhisatto nerañjarātīre surabhikusumasamalaṅkate nīlobhāse manorame sālavane divāvihāram katvā sāyanhasamaye devatāhi alaṅkatena maggena bodhirukkhābhimukho pāyāsi. Devanāgayakkhasiddhādayo dibbehi mālāgandhavilepanehi pūjayimsu. Tasmim samaye sotthiyo nāma tiṇahārako tiṇam ādāya paṭipathe āgacchanto mahāpurisassa ākāram ṇatvā aṭṭha tiṇamuṭṭhiyo adāsi. Bodhisatto tiṇam gahetvā asitañjanagirisaṅkāsam ācarantamiva dinakarajālam sakahadayamiva karuṇāsītalam sītacchāyam vividhavihagagaṇasampātavirahitam mandamāruteritāya ghanasākhāya samalaṅkatam naccantamiva pītiyā rañjamānamiva ca tarugaṇānam virocamānavijayatarumassatthabodhirukkhāmūlamupagantvā assatthadumarājam tikkhattum padakkhiṇam katvā pubbuttaradisābhāge tṭhito tāni tiṇāni agge gahetvā cālesi. Tāvadeva cuddasahattho pallaṅko ahosi. Tāni ca tiṇāni cittakārena lekhaḡahitāni viya ahesum. Bodhisatto tattha cuddasahatthe tiṇasanthare tisandhipallaṅkam ābhujitvā caturaṅgasamannāgatavīriyam adhiṭṭhahitvā suvaṇṇapīṭhe tṭhapitarajatakkhandham viya ca paññāsahattham bodhikkhandham

piṭṭhito katvā upari mañichattena viya bodhisākhāhi dhāriyamāno nisīdi.
Suvanṇavaṇṇe panassa cīvare bodhiaṅkurā patamānā suvaṇṇapaṭṭe pavālā viya
nikkhittā virocayimṣu.

Bodhisatte pana tattha nisinneyeva vasavattimāro devaputto - “siddhatthakumāro
mama visayamatikkamitukāmo, na dānāhamatikkamitumassa dassāmī”ti
mārabalassa tamatthaṃ ārocetvā mārabalamādāya nikkhami. Sā kira mārasenā
mārassa purato dvādasayojanā ahosi, tathā dakkhiṇato ca vāmapassato ca, pacchato
pana cakkavālapariyantaṃ katvā tṭhitā, uddhaṃ navayojanubbedhā ahosi. Yassā pana
unnadantiyā saddo navayojanasahassato paṭṭhāya pathaviundriyanasaddo viya
suyyati. Tasmim samaye sakko devarājā vijayuttaraṃ nāma saṅkhaṃ dhamamāno
aṭṭhāsi. So kira saṅkho vīsaṭṭhasatiko ahosi. Pañcasikho gandhabbadevaputto
tigāvutāyataṃ beḷuvapaṇḍuvīṇaṃ ādāya vādayamāno maṅgalayuttāni gītāni
gāyamāno aṭṭhāsi. Suyāmo devarājā tigāvutāyataṃ
saradasamayarajanikarasassirikaṃ dibbacāmaraṃ gahetvā mandaṃ mandaṃ
bījayamāno aṭṭhāsi. Brahmā ca sahampati tiyojanavittathaṃ dutiyamiva
puṇṇacandaṃ setacchattaṃ bhagavato uddhaṃ dhāretvā aṭṭhāsi. Mahākālōpi
nāgarājā asītiyā nāganāṭakasahashehi parivuto thutisaṅgītāni pavattento
mahāsattaṃ namassamāno aṭṭhāsi. Dasasu cakkavālasahassesu devatāyo
nānāvidhehi surabhikusumadāmadhūpacuṇṇādīhi pūjayamānā sādhuṅkāraṃ
pavattayamānā aṭṭhaṃsu.

Atha māro devaputto diyaḍḍhayaṇasatikaṃ himagirisikharasadisam
paramaruciradassanaṃ girimekhalam nāma ratanakhacitavaravāraṇaṃ
arivāraṇavāraṇaṃ abhiruhitvā bāhusahassaṃ māpetvā aggahitaggahaṇena
nānāvudhāni aggahāpesi. Māraparisāpi asipharasusarasattisabalā
samussitadhanumusala-phāla-saṅku-kunta-tomara-upala-laguḷa-valaya-kaṇaya-
kappaṇa-cakkakaṭakadhārāruru- sīha-khagga-sarabha-varāha-byaggha-vānaroraga-
majjārolūkavadanā mahimṣa-pasada-turaṅga-diradādivadanā ca
nānābhīmavirūpabībhacchakāyā manussayakkhapisācasadisakāyā ca mahāsattaṃ
bodhisattaṃ bodhimūle nisinnaṃ ajjhottharamānā gantvā parivārayitvā mārassa
sandesaṃ samudikkhamānā aṭṭhāsi.

Tato mārabale bodhimaṇḍamupasaṅkamanteyeva tesam sakkādīnaṃ ekopi tṭhātuṃ
nāsakkihi. Sammukhasammukhaṭṭhāneneva palāyimṣu. Sakko pana devarājā taṃ
vijayuttarasāṅkhaṃ piṭṭhiyaṃ katvā palāyitvā cakkavālamukhavaṭṭhiyaṃ aṭṭhāsi.
Mahābrahmā setacchattaṃ cakkavāḷakoṭhiyaṃ tṭhapetvā brahmalokameva agamāsi.
Kālō nāgarājā sabbanāṭakāni chaḍḍetvā pathaviyaṃ nimujjitvā pañcayojanasatikaṃ
mañjērikanāgabavanaṃ gantvā hatthēna mukhaṃ pidahitvā nipajji. Ekadevatāpi
tattha tṭhātuṃ samatthā nāma nāhosi. Mahāpuriso pana suññavimāne mahābrahmā
viya ekakova nisīdi. “Idāni māro āgamissatī”ti paṭhamameva anekarūpāni anitṭhāni
dunnimittāni pāturaheṣuṃ.

“Pamattabandhussa ca yuddhakāle, tilokabandhussa ca vattamāne;
Ukkā samantā nipatimṣu ghorā, dhūmandhakārā ca disā aheṣuṃ.

“Acetanāyampi sacetanā yathā, gatā viyogaṃ patineva kāmīni;
Lateva vātābhihatā sasāgarā, pakampi nānāsadharā dharā mahī.

“Ahesumuddhūtajalā samuddā, vahiṃsu najjo paṭilomameva;

Kūṭāni nānātarusaṅghaṭāni, bhetvā girīnaṃ pathaviṃ bhajimṣu.

“Pavāyi vāto pharuso samantā, nighaṭṭasaddo tumulo ahosi;
Bhajittha ghoram ravirandhakāram, kabandharūpaṃ gagane carittha.

“Evampakāram asivam anitṭham, ākāsagam bhūmigatañca ghoram;
Anekarūpaṃ kira dunnimittam, ahosi mārāgamane samantā.

“Taṃ devadevam abhiantukāmaṃ, kāmaṃ tu disvā pana devasaṅghā;
Hāhāti saddam anukampamānā, akaṃsu saddhim amaraṅganāhi.

“Pacchāpi passimṣu sudantarūpaṃ, disāvidisāsu palāyamānaṃ;
Saantakaṃ taṃ sabalaṃ anekaṃ, hatthe ca tharū ca pātā tayimṣu.

“Vihaṅgamānaṃ garuḷova majjhe, majjhe migānaṃ paramova sīho;
Mahāyaso mārabalassa majjhe, visārado vītabhayo nisīdi”.

Atha māro - “siddhatthaṃ bhiṃsāpetvā palāpessāmī”ti vātavassaṃ paharaṇavassaṃ
pāsāṇavassaṃ puna aṅgārakukkuḷavālukakalalandhakāravuṭṭhīhi navahi māraiddhīhi
bodhisattaṃ palāpetuṃ asakkonto kuddhamānaso - “kiṃ, bhaṇe, tiṭṭhatha, imaṃ
siddhatthamasiddhatthaṃ karotha, gaṇhatha hanatha chindatha bandhatha na
muñcatha palāpethā”ti mārapariṣaṃ āṇāpetvā sayañca girimekhalassa khandhe
nisīditvā ekena kareṇa saraṃ bhamayanto bodhisattaṃ upasaṅkamitvā - “bho
siddhattha, uṭṭhaha pallaṅkā”ti āha. Mārapariṣāpi mahāsattassa atighoraṃ
pīlamakāsi. Atha mahāpuriso - “kadā te pūritā, māra, pallaṅkatthāya pāramī”tiādīni
vacanāni vatvā dakkhiṇahatthaṃ pathaviṃ ninnāmesi. Taṅkhaṇaṇṇeva
cuddasasahassādhikāni dasasatasahassayojanabahalāni pathavisandhārakāni
vātudakāni paṭhamam kampetvā tadantaram
catunahutādhikadviyojanasatasahassabahalā ayaṃ mahāpathavī chadhā
pakampittha. Upari ākāse anekasahassāni vijjulatā ca asanī ca phalimṣu. Atha
girimekhaladirado jaṇṇukena pati. Māro girimekhalakkhandhe nisinno bhūmiyaṃ pati.
Mārapariṣāpi disāvidisāsu bhusamuṭṭhi viya vikirimṣu.

Atha mahāpurisopi taṃ samāraṃ mārabalaṃ khantimettāvīriyapaññādīnaṃ attano
pāramīnamānubhāvena viddhamsetvā paṭhamayāme pubbenivāsaṃ anussarivā
majjhimayāme dibbacakkhuṃ visodhetvā paccūsasamaye sabbabuddhānaṃ āciṇṇe
paccayākāre ṇāṇaṃ otāretvā ānāpānacatutthajjhānaṃ nibbattetvā tameva pādakaṃ
katvā vipassanaṃ vadḍhetvā maggapaṭipāṭiyā adhigatena catutthamaggena
sabbakilese khepetvā sabbabuddhaguṇe paṭivijjhivā sabbabuddhāciṇṇaṃ -

“Anekajātisaṃsāraṃ, sandhāvissaṃ anibbisam;
Gahakāraṃ gavesanto, dukkhā jāti punappunaṃ.

“Gahakāraka diṭṭhosi, puna gehaṃ na kāhasi;
Sabbā te phāsukā bhaggā, gahakūṭaṃ visaṅkhatam;
Visaṅkhāragataṃ cittam, taṇhānaṃ khayamajjhagā”ti. -

Udānaṃ udānesi.

Santikenidānakathā

Udānaṃ udānetvā nisinnassa bhagavato etadahosi - “ahaṃ kappasatasahassādhikāni cattāri asaṅkhyeyyāni imassa pallaṅkassa kāraṇā sandhāviṃ, yaṃ me pallaṅko vijayapallaṅko maṅgalapallaṅko, ettha me nisinnassa yāva saṅkappo na paripuṇṇo, na tāva ito vuṭṭhahissāmī”ti anekakoṭṭisatasahassasaṅkhā samāpattiyo samāpajjanto sattāhaṃ tattheva nisīdi. Yaṃ sandhāya vuttaṃ - “atha kho bhagavā sattāhaṃ ekapallaṅkena nisīdi vimuttisukhapaṭisaṃvedī”ti.

Athekaccānaṃ devatānaṃ - “ajjāpi tāva nūna siddhatthassa kattabbakiccaṃ atthi. Pallaṅkasmiṃhi ālayaṃ na vijahatī”ti parivitaṅko udapādi. Atha satthā devatānaṃ vitakkaṃ ñatvā tāsāṃ vitakkūpasamanatthaṃ vehāsaṃ abbhuggantvā yamakapāṭihāriyaṃ dassesi. Evaṃ iminā pāṭihāriyena devatānaṃ vitakkaṃ vūpasametvā pallaṅkato īsakaṃ pācīnanissite uttaradisābhāge ṭhatvā - “imasmim vata me pallaṅke sabbaññutaññānaṃ paṭividdha”nti cattāri asaṅkhyeyyāni kappasatasahassaṇca pūritānaṃ pāramīnaṃ phalādhigamanaṭṭhānaṃ pallaṅkaṇca bodhirukkhaṇca animisehi akkhīhi olokayamāno sattāhaṃ vītināmesi, taṃ ṭhānaṃ animisacetiyaṃ nāma jātaṃ.

Atha pallaṅkassa ca ṭhitaṭṭhānassa ca antarā caṅkamaṃ māpetvā puratthimapacchimoto āyate ratanacaṅkame caṅkamanto sattāhaṃ vītināmesi, taṃ ṭhānaṃ ratanacaṅkamacetiyaṃ nāma jātaṃ.

Catutthe pana sattāhe bodhito pacchimuttaradisābhāge devatā ratanagharaṃ māpayimsu. Tattha pallaṅkena nisīditvā abhidhammapiṭakaṃ vicinanto sattāhaṃ vītināmesi, taṃ pana ṭhānaṃ ratanagharacetiyaṃ nāma jātaṃ.

Evaṃ bhagavā bodhisamīpeyeva cattāri sattāhāni vītināmetvā pañcame sattāhe bodhirukkhamūlā yena ajapālanigrodho tenupasaṅkami. Tatrāpi dhammaṃ vicinanto vimuttisukhaṇca paṭisaṃvedento nisīdi.

Satthā tattha sattāhaṃ vītināmetvā mucalindamūlaṃ agamāsi. Tattha sattāhavaddalikāya uppannāya sītādipaṭibāhanatthaṃ mucalindena nāgarājena sattakkhattuṃ bhogehi parikkhitto asambādhāya gandhakuṭiyā viharanto viya vimuttisukhaṃ paṭisaṃvediyamāno tattha sattāhaṃ vītināmetvā rājāyatanamūlaṃ upasaṅkami. Tatthapi vimuttisukhaṃ paṭisaṃvediyamānova sattāhaṃ nisīdi. Ettāvata satta sattāhāni paripuṇṇāni. Etthantare bhagavato neva mukhadhovanaṃ na sarīrapaṭijagganaṃ nāhāraiccaṃ ahosi, phalasukheneva vītivattesi. Atha sattasattāhamatthake ekūnapaññāsati divase sakkena devānamindena upanītena nāgalatādanatkaṭṭhena ca anotattadahodakena ca mukhaṃ dhovitvā tattheva rājāyatanamūle nisīdi.

Tasmim samaye tapussabhallikā nāma dve vāṇijā ñātisālohitāya devatāya satthu āhāradāne ussāhitā manthaṇca madhupiṇḍikaṇca ādāya - “paṭiggaṇhātu bhagavā imaṃ āhāraṃ anukampaṃ upādāyā”ti satthāraṃ upasaṅkamitvā aṭṭhaṃsu. Bhagavā pāyāsapaṭiggaṇhadivaseyeva devadattiyassa pattassa antarahitattā - “na kho tathāgatā hatthesu āhāraṃ paṭiggaṇhanti, kimhi nu kho ahaṃ imaṃ paṭiggaṇheyya”nti cintesi. Athassa bhagavato ajjhāsayam veditvā catūhi disāhi cattāro mahārājāno indanīlamaṇimaye cattāro patte upanāmesuṃ. Bhagavā te paṭikkhipi. Puna muggavaṇṇe silāmāye cattāro patte upanāmesuṃ. Bhagavā tesam catunnampi devaputtānaṃ anukampaṃ upādāya paṭiggahetvā ekībhāvaṃ upanetvā tasmim paccagghe selamāye patte āhāraṃ paṭiggahetvā paribhuñjitvā anumodanamakāsi. Te dve bhātaro vāṇijā buddhaṇca dhammaṇca saraṇaṃ gantvā

ddevācikā upāsakā ahesuṃ.

Atha satthā puna ajapālanigrodhameva gantvā nigrodhamūle nisīdi. Athassa tattha nisinnamattasseva adhigatassa dhammassa gambhīrataṃ paccavekkhantassa sabbabuddhānaṃ āciṇṇo - “adhigato kho myāyaṃ dhammo”tiādinā paresaṃ dhammaṃ adesetukāmatākārappatto parivitakko udapādi. Atha brahmā sahampati “nassati vata bho loko, vinassati vata bho loko”ti dasasu cakkavālasahassesu sakkasuyāmasantusitanimmānaratiparanimmitavasavattimahābrahmāno ca gahetvā satthu santikaṃ āgantvā - “desetu, bhante, bhagavā dhamma”ntiādinā nayena dhammadesanaṃ āyāci.

Atha satthā tassa paṭiññaṃ datvā - “kassa nu kho ahaṃ paṭhamam dhammaṃ deseyya”nti cintento ālārudakānaṃ kālaṅkatabhāvaṃ ñatvā - “bahūpakārā kho me pañcavaggiyā bhikkhū”ti pañcavaggiye ārabba manasikāraṃ katvā - “kahaṃ nu kho te etarahi viharanti”ti āvajjento - “bārāṇasiyaṃ isipatane migadāye”ti ñatvā - “tattha gantvā dhammacakkaṃ pavattessāmi”ti katipāhaṃ bodhimaṇḍasāmanteyeva piṇḍāya caranto viharitvā āsāhipuṇṇamiyaṃ bārāṇasiṃ gamissāmi”ti pattacīvaramādāya aṭṭhārasayanamaggaṃ paṭipajji. Antarāmagge haṭṭhatupagaṃ upakaṃ nāma ājīvakaṃ disvā tassa attano buddhabhāvaṃ ācikkhitvā taṃdivasaṃyeva sāyanhasamaye isipatanaṃ agamāsi.

Pañcavaggiyā pana tathāgataṃ dūratova āgacchantam disvā - “ayaṃ, āvuso, samaṇo gotamo paccayabāhullāya āvatto paripuṇṇakāyo pīṇindriyo suvaṇṇavaṇṇo hutvā āgacchati, imassa abhivādanādīni na karissāma, āsanamattaṃ pana paññāpeyyāma”ti katikaṃ akaṃsu. Bhagavā tesam cittācāraṃ ñatvā sabbasattesu anodhissakavasena pharaṇasamatthaṃ mettacittaṃ saṃkhipitvā odhissakavasena mettacittena phari. Te bhagavato mettacittena phuṭṭhā tathāgate upasaṅkamante sakāya katikāya saṇṭhātuṃ asakkontā abhivādanādīni sabbakiccāni akaṃsu. Vitthārakathā vinayamahāvaggādīsū vuttanayeneva veditabbā.

Atha bhagavā attano buddhabhāvaṃ te ñāpetvā paññattavarabuddhāsane nisīditvā uttarāsāḷhanakkhattayoge vattamāne aṭṭhārasahi brahmakoṭṭhi parivuto pañcavaggiye there āmantetvā dhammacakkappavattanasuttantaṃ desesi. Tesu aññāsikoṇḍañño desanānusārena ñāṇaṃ pesento suttapariyosāne aṭṭhārasahi brahmakoṭṭhi saddhiṃ sotāpattiṃphale patiṭṭhāsi. Tena vuttaṃ -

1. “Ahametarahi sambuddho, gotamo sakyavaḍḍhano; Padhānaṃ padahitvāna, patto sambodhimuttamaṃ.
2. “Brahmunā yācito santo, dhammacakkaṃ pavattayim; Aṭṭhārasannaṃ koṭṭinaṃ, paṭhamābhisamayo ahū”ti.

1-2. Tattha ahanti attānaṃ niddisati. Etarahīti asmiṃ kāle. Sakyavaḍḍhanoti sākiyakulavaḍḍhano. “Sakyapuṇḍavo”tipi pāṭho. Padhānanti vīriyaṃ vuccati. Padahitvānāti ghaṭetvā vāyamitvā, dukkarakārikaṃ katvāti attho. Aṭṭhārasannaṃ koṭṭinanti bārāṇasiyaṃ isipatane migadāye dhammacakkappavattanasuttantakathāya aññāsikoṇḍaññattherappamukhānaṃ aṭṭhārasannaṃ brahmakoṭṭinaṃ paṭhamābhisamayo ahoṣīti attho.

Idāni bhagavā atītaṃ kathetvā anāgataṃ abhisamayaṃ kathento -

- 3.** “Tato parañca desente, naradevasamāgame;
Gaṇanāya na vattabbo, dutiyābhisamayo ahū”ti. - ādimāha;

Tattha naradevasamāgameti tato aparena samayena mahāmaṅgalasamāgame dasasu cakkavālasahassesu devamanussānaṃ majjhe maṅgalasuttapariyosāne gaṇanapathaṃ vītivattānaṃ naradevānaṃ. Dutiyābhisamayo ahūti hessatīti attho. Anāgatavacane vattabbe sotapatitattā “ahū”ti atītavacanaṃ vuttaṃ, kālaviyāyavasena vā. Esa nayo ito paresu īdisesu vacanesu ca. Puna rāhulovādasuttantadesanāya gaṇanapathavītivatte satte abhisamayāmatapānaṃ pāyesi. Ayaṃ tatiyābhisamayo. Tena vuttaṃ -

- 4.** “Idhevāhaṃ etarahi, ovadiṃ mama atrajaṃ;
Gaṇanāya na vattabbo, tatiyābhisamayo ahū”ti.

Bhagavato kira ekova sāvakasannipāto ahosi. Uruvelakassapādīnaṃ jaṭilānaṃ sahaṃ, dvīnaṃ aggasāvakaṇaṃ aḍḍhattiyasatānīti imesaṃ aḍḍhateḷasasatānaṃ sannipāto ahosi. Tena vuttaṃ -

- 5.** “Ekosi sannipāto me, sāvakaṇaṃ mahesinaṃ;
Aḍḍhateḷasasatānaṃ, bhikkhūnāsi samāgamo”ti.

Tattha ekosīti ekova āsi. Aḍḍhateḷasasatānanti mama sāvakaṇaṃ paññāsādhikaṇaṃ dvādasasatānaṃ. Bhikkhūnāsīti bhikkhūnaṃ āsi. Tesāṃ pana majjhagato bhagavā caturaṅgasannipāte pātimokkhaṃ uddisi.

Atha bhagavā attano pavattiṃ dassento -

- 6.** “Virocamāno vimalo, bhikkhusaṅghassa majjhago;
Dadāmi patthitaṃ sabbhaṃ, maṇīva sabbakāmado”ti. - ādimāha;

Tattha virocamānoti anantabuddhasiriyā virocamāno. Vimaloti vigatārāgādikilesamalo. Maṇīva sabbakāmadoti cintāmaṇi viya sabbakāmadado ahaṃpi icchitaṃ patthitaṃ sabbhaṃ lokiyalokuttarasukhavisesaṃ demīti attho.

Idāni patthitapatthanaṃ dassento -

- 7.** “Phalamākaṅkhamānānaṃ, bhavacchandajahesinaṃ;
Catusaccaṃ pakāsemi, anukampāya pāṇina”nti. - ādimāha;

Tattha phalanti sotāpattiphalādikaṃ catubbidhaṃ phalaṃ. Bhavacchandajahesinanti bhavataṇhāpahāyinaṃ, bhavataṇhaṃ pajahitukāmānaṃ. Anukampāyāti anuddayāya.

- 8.** Idāni catusaccappakāsane, abhisamayaṃ dassento “dasavīsasahassāna”nti ādimāha.

Tattha dasavīsasahassānanti dasasahassānañca vīsatisahassānañca. Ekadvinnantiādinā nayanāti attho. Navamadasamagāthā uttānatthāva.

11-12. Ekādasamadvādasamagāthāsu idānetarahīti ubhopi ekatthā, veneyyavasena purisapuggalā viya vuttā. Atha vā idānīti mayi uppanne. Etarahīti mayi dhammaṃ desente. Apattamānasāti appattaarahattaphalā. Ariyañjasanti ariyaṃ aṭṭhaṅgikaṃ maggaṃ. Thomayantāti pasamsantā. Bujjhissantīti anāgate catusaccadhammaṃ paṭivijjhissantīti attho. Saṃsārasaritanti saṃsārasāgaram.

Idāni attano jātanagarādiṃ dassento -

13. “Nagaraṃ kapilavatthu me, rājā suddhodano pitā;
Mayhaṃ janettikā mātā, māyādevīti vuccati.
14. “Ekūnatimsavassāni, agāraṃ ajjhahaṃ vasiṃ;
Rammo surammo subhako, tayo pāsādamuttamā.
15. “Cattālīsasahassāni, nāriyo samalaṅkatā;
Bhaddakañcaṇā nāma nārī, rāhulo nāma atrajo.
16. “Nimitte caturo disvā, assayānena nikkhamiṃ;
Chabbassaṃ padhānacāraṃ, acariṃ dukkaraṃ ahaṃ.
17. “Bārāṇasiyaṃ isipatane, cakkaṃ pavattitaṃ mayā;
Ahaṃ gotamasambuddho, saraṇaṃ sabbapāṇinaṃ.
18. “Kolito upatisso ca, dve bhikkhū aggasāvakā;
Ānando nāmupaṭṭhāko, santikāvacaro mama;
Khemā uppalavaṇṇā ca, bhikkhunī aggasāvikā.
19. “Citto hatthāḷavako ca, aggupaṭṭhākupāsakā;
Nandamātā ca uttarā, aggupaṭṭhākupāsikā.
20. “Ahaṃ assatthamūlamhi, patto sambodhimuttamaṃ;
Byāmapabbhā sadā mayhaṃ, soḷasahatthamuggatā.
21. “Appaṃ vassasataṃ āyu, idānetarahi vijjati;
Tāvata tiṭṭhamānohaṃ, tāremi janataṃ bahuṃ.
22. “Ṭhapayitvāna dhammukkaṃ, pacchimaṃ janabodhanaṃ;
Ahampi na cirasseva, saddhiṃ sāvakaśaṅghato;
Idheva parinibbissaṃ, aggīvāhārasaṅkhayā”ti. - ādimāha;

13-22. Mama pana rammasurammasubhanāmakā tayo pāsādā navabhūmikasattabhūmika pañcabhūmikā, cattālīsasahassā nāṭakitthiyo, yasodharā nāma mama aggamahesī, sohaṃ cattāro nimitte disvā assayānena mahābhinnikkhamaṃ nikkhamiṃ. Tato chabbassāni padhānaṃ padahitvā visākhapuṇṇamāya uruvelāyaṃ senānigame senākuṭumbikassa dhītāya sampasāda jātāya sujātāya nāma dinnāṃ madhupāyāsaṃ paribhuñjitvā sālavane divāvihāraṃ katvā sāyanhasamaye sotthiyena nāma tiṇahārakena dinnā aṭṭha tiṇamuṭṭhiyo gahetvā assatthabodhirukkhamūlaṃ upagantvā tattha mārabalaṃ viddhaṃsetvā sambodhiṃ pattosmīti sabbāṃ byākāsi.

Tattha saddhiṃ sāvakaśaṅghatoti saddhiṃ sāvakaśaṅghena. Parinibbissanti parinibbāyissāmi. Aggīvāhārasaṅkhayāti aggi viya indhanakkhayena yathā aggi nirupādāno nibbāyati, evaṃ ahampi nirupādāno parinibbāyissāmīti attho.

23-24. Tāni ca atulatejānīti aggasāvakayugādīni tāni asadisatejāni. Imāni ca dasabalānīti etāni ca sārīradasabalāni guṇadhāraṇo dehoti chaasādhāraṇaṇāṇādiguṇadharo ayaṃ deho ca. Tamantarahissantīti sabbāni etāni

vuttappakārāni antaradhāyissanti vinassissanti. Nanu rittā sabbasaṅkhārāti ettha nanūti ayaṃ anumatiatthe nipāto. Rittāti niccasāradhuvasārarahitattā tucchā, sabbameva pana saṅkhataṃ khayadhammaṃ vayadhammaṃ virāgadhammaṃ nirodhadhammaṃ hutvā abhāvato aniccaṃ, uppādādipaṭipīlitattā dukkhaṃ, avasavattanato anattā. Tasmā saṅkhāresu lakkhaṇattayaṃ āropetvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā amatamasaṅkhataṃ accutaṃ nibbānaṃ adhigacchatha. Ayaṃ vo amhākaṃ anusāsanī idaṃ amhākaṃ sāsanaṃ appamādena sampādetthāti. Desanāpariyosāne kira devatānaṃ koṭisatasahassassa anupādāya āsavehi cittāni vimuccimṃsu. Sesamaggaphalesu paṭiṭṭhitā pana gaṇanapathaṃ vītivattā ahesuṃ.

Evaṃ bhagavā kappanāmajātiādivavatthitaṃ sakalampi buddhavaṃsaṃ ākāse ratanacaṅkame caṅkamantova kathetvā ñātijanaṃ vandāpetvā ākāśato otaritvā paññattavarabuddhāsane nisīdi. Evaṃ nisinne pana bhagavati lokanāthe sikhāppatto ñāṭisamāgame ahoṃsi. Sabbe ekaggacittā nisīdimṃsu. Tato mahāmegho pokkharavassaṃ vassi. Taṅkhaṇe udakaṃ heṭṭhā viravantaṃ gacchati. Temetukāmoṃva temeti, atemitukāmassa sarīre ekabindumattampi na patati. Taṃ disvā sabbe acchariyabbhutacittajātā hutvā - “aho acchariyaṃ, aho abbhuta”nti kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Taṃ sutvā satthā - “na idāneva mayhaṃ ñāṭisamāgame pokkharavassaṃ vassi, atītepi vassī”ti imissā aṭṭhuppattiyā vessantarajātakaṃ kathesi. Sā dhammadesanā sātthikā jātā. Tato bhagavā uṭṭhāyāsanaṃ vihāraṃ pāvisi.

Iti madhuratthavilāsiniyā buddhavaṃsaṭṭhakathāya

Gotamabuddhavaṃsavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito pañcavīsatiso buddhavaṃso.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 5. Η συλλογή των μικρών κειμένων. 12. Σχόλια για το χρονικό των Βουδών. 27. Σχόλια για το χρονικό του Βούδα Γκόταμα έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org